

Curt Weibull

LAURITZ WEIBULL

Den källkritiska metodens genombrott i nordisk medeltidsforskning

I föregående band av Scandia, Bd 37, 1971, har Rolf Arvidsson skrivit en uppsats med titeln: Källkritisk radikalism och litteraturhistorisk forskning. Lauritz Weibull, Henrik Schüeck och Joseph Bédier. Uppsatsen är välskriven och ger nya synpunkter. Den ger mig anledning att nedteckna några tankar om och minnen från Lauritz Weibulls vetenskapliga forskning. Till grund för dessa ligger huvudsakligen det nära och livliga vetenskapliga samarbete, som vi hade under ett halvt århundrade.

1

Lauritz Weibull tog studentexamen 1892. Redan under skoltiden hade han varit intresserad av humanistiska ämnen, främst historia och litteraturhistoria. Dessa blev också huvudämnena i hans universitetsstudier. I historia och estetik samt litteratur- och konsthistoria avlade han 1899 fil. licentiatexamen.

De uppgifter, som finns om Lauritz Weibulls universitetsstudier, är ytterst få och knapphändiga. Självt har jag endast sporadiska minnen från denna tid.

Som ung student åhörde han i historia Martin Weibulls föreläsningar bland annat om nordisk medeltidshistoria vårterminen 1893. Föreläsningarna torde hållits fritt. De är inte bevarade. I litteraturhistoria har han antecknat sig som åhörare av Henrik Schüecks föreläsningar 1892—1895 och som deltagare i dennes proseminarieövningar 1893—1896. I de förra var ämnet för föreläsningarna läsåret 1892—1893 antikens och medeltidens diktning. Från den 28/11 1892 till den 6/3 1893 föreläste Henrik Schüeck om den äldre franska medeltidslitteraturen; endast två föreläsningar ägnade han åt den franska medeltida épopéen, fyra åt romans bretons. Tydligt har det, som redan ämnet för föreläsningarna anger, varit rena översiktsföreläsningar. Hur många av dessa föreläsningar, som Lauritz Weibull åhört, är ovisst. Ännu i min tid var det vanligt, att man vid första föreläsningen skrev sitt namn på de cirkulerande anteckningslistorna, men senare endast sporadiskt eller inte alls bevistade föreläsningarna. Man föredrog hemstudier. Självt tillämpade jag detta system.

I Henrik Schücks proseminarieövningar var Lauritz Weibull däremot vederliggen under läsåret 1892—1893 en aktiv deltagare. Vårterminen 1893 ventilerade han sålunda en uppsats om en senmedeltida diktare, ”Frankrikes förste moderne skald” François Villon (1431—1463). Om detta ämne var givet av Henrik Schück eller valt på eget initiativ är inte möjligt att avgöra. Någon hans aktiva insats under senare år på Henrik Schücks proseminarieövningar känner jag inte. Lauritz Weibull kan inte ens regelbundet ha bevistat dem. Listorna över åhörare av föreläsningar och deltagare i seminarieövningar är ett synnerligen otillförlitligt källmaterial, något som flera forskare inte uppmärksammat. Läsåret 1895—1896 och höstterminen 1896 har Lauritz Weibull antecknat sig som deltagare i Henrik Schücks proseminarieövningar. Han kan emellertid inte ha deltagit i dem. Praktiskt taget hela läsåret 1895—1896 och höstterminen 1896 var han bosatt i Paris och Köpenhamn.

Rolf Arvidsson menar, att ”det kan knappast råda något tvivel om att Lauritz Weibull redan på Henrik Schücks litteraturhistoriska seminarium haft möjlighet att tillägna sig åtskilligt i fråga om historisk metod och källkritisk observans . . . Det är svårt att bortse från att han här mottagit avgörande intryck för sin vetenskapliga grundsyn.”¹ Med full säkerhet kan man emellertid fastslå att så inte varit fallet. Den historiska metod, källkritiska observans och vetenskapliga grundsyn, som utmärkte Lauritz Weibulls forskning, är vida skild från Henrik Schücks. Han bekämpade Henrik Schücks historiska metod i skrift. Om en avhandling av Henrik Schück skrev han, att ”den i mycket är ett uttryck för den riktning inom historisk kritik, jag finner oriktig”. Med den bevisföring, som kännetecknar Henrik Schück i fråga om kungakronikan i *Hervararsagan* ”kan man”, fortsatte han, ”bevisa snart sagt vad som helst och det behövs blott att peka på ett enda av de antaganden, som ingår i hypotesbyggnaden, för att det hela skall störta över ända”.² Muntligen brukade han, så långt tillbaka som jag kan minnas, uttala sig än skarpare inte om Henrik Schück men om dennes ”historiska metod”, ”källkritiska observans” och ”vetenskapliga grundsyn”. Helhjärtat instämde han i den hårda kritik, som Erik Arup i dansk *Historisk tidsskrift*, VIII: 6, s. 127, ägnade Henrik Schücks framställning av Sveriges politiska historia i verket *Svenska folkets historia I*. Även andra Henrik Schücks historiska arbeten, exempelvis *Engelbrekt* från 1915 och de inledande historiska delarna av *Illustrerad svensk litteraturhistoria* från 1926, ger klara vittnesbörd om hur opåverkad han var av historisk-kritisk metod.

Det har blivit modernt att söka kunskap om en students och en forskares vetenskapliga intressen genom en ur universitetsbibliotekens utlåningsjournaler hämtad registrering av deras boklån. Metoden kan otvivelaktigt stundom ge resultat. Men

¹ *Rolf Arvidsson* i *Scandia* 1971, s. 301, 302.

² *Lauritz Weibull*, *Historisk-kritisk metod och nordisk medeltidsforskning*, s. 76, 78.

den har sina faror och kan lätt leda vilse. Lauritz Weibull har under tiden 1892—1900 på Lunds universitetsbibliotek lånat böcker, sammanlagt 13, om fransk medeltida litteratur och under tiden 1896—1898, 10 om nordisk medeltida litteratur. Lånen av fransk medeltidslitteratur är spridda över åtta år och kan med hänsyn härtill inte betecknas som många. Tyngdpunkten i hans boklån av litteratur och litteraturhistoria ligger inte heller på medeltiden. Den ligger med över 170 boklån under åren 1892—1898 på nya tidens nordiska, engelska, franska och tyska litteratur och litteraturhistoria.³ Belyser nu en dylik registrering av boklån även med säkerhet en studerandes vetenskapliga intressen? Näppeligen. Erfarenheten säger, att det är långtifrån alltid som de lånade böckerna blir lästa. Ofta nog har de lånats och använts för någon specialfråga eller något tillfälligt intresse. I här föreliggande fall har de säkerligen i stor utsträckning lånats för examensläsning till fil. kandidat- och licentiatexamen. Alla lånen utom ett ligger i tiden före Lauritz Weibull avlagt denna senare examen. Efter denna har lånen av både fransk och nordisk medeltidslitteratur med ett undantag återlämnats.⁴ Härtill kommer att dessa lån, som Rolf Arvidsson framhåller, ”inte i och för sig behöver säga något om Lauritz Weibulls speciella förhållande till litteraturhistoria”.⁵ Litteraturhistorisk och historisk litteratur hade han även tillgång till i sitt hem. Lauritz Weibull har heller aldrig under sitt vetenskapande under 1890-talet och ännu ett stycke framöver ens tangerat fransk eller överhuvud medeltida litteratur.

Det här sagda är allt, som kan utletas ur de källor, som berättar om Lauritz Weibulls universitetsstudier och intresse för medeltiden under 1890-talet. Av dessa få, delvis osäkra fakta drar Rolf Arvidsson vittgående slutsatser. ”Det är svårt att bortse från”, skriver han, ”att Weibull här (på Henrik Schücks litteraturhistoriska seminarium) mottagit avgörande intryck för sin vetenskapliga grundsyn.” Han fortsätter, ”att hans intresse för medeltiden och medeltidsdikten väckts till liv av Schück och uppenbarligen ytterligare stimulerats av Stjerna (en av de få historiker, om vilken Weibull uttalat sig med ’uppskattning’ och ’värme’, och som 1898 utgav sin uppsats om Erik den helige) torde vara odiskutabelt”. ”Vad man mot här antydda fakta bestämt kan våga hävda”, skriver han vidare, ”är, att det var ett länge uppdämt medeltidsintresse, som hos Weibull äntligen 1909 och de följande åren fick sitt utlopp i vetenskaplig produktion.”⁶

Uppenbart torde vara, att de få och knapphändiga uppgifterna om Lauritz Weibulls universitetsstudier inte berättigar dessa slutsatser. De bär dem inte; de kräver många gissningar, antaganden, förmodanden och allmänna överväganden. Man måste för att nå dem använda just den historiska metod, som Lauritz Weibull i hela sitt senare författarskap bekämpat och fördömt.

³ Jag har att tacka överbibliotekarie Krister Gierow för uppgiften om Lauritz Weibulls boklån 1892—1898.

⁴ Undantaget gäller en bok som återlämnades våren 1900.

⁵ Scandia 1970, s. 295.

⁶ Ibid., s. 302, 304.

Forskningen har att gå andra vägar.

Var Lauritz Weibulls vetenskapliga intressen verkligen låg under 1890-talet framgår klart och ovedersägligt av hans tryckta produktion. Denna är en kvarleva av hans intressen och arbete. Den ger säker kunskap. Bilden blir en annan.

Redan före fil. licentiatexamen framträdde Lauritz Weibull som litteraturhistorisk och historisk författare. Hans för en fil. kandidat sällsynt omfattande vetenskapliga produktion gäller emellertid inte medeltiden. Han skrev under denna tid om Carl Michael Bellman, Bengt Lidner, Thomas Thorild, Henrik Smith, Hans Christenson Stehn och andra litteraturhistoriska och historiska ämnen. Den unge studenten var i de äldsta av dessa en Henrik Schücks lärjunge. Han hade ännu inte frigjort sig från dennes historiska metod. Något senare skrev han även om ett konsthistoriskt ämne: Bildhuggare och träsnidare i Malmö och Lund under renaissancen. Även hans docentavhandling från 1899 behandlar ett ämne från nya tiden: De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Frankrike 1629—31. Lauritz Weibulls vetenskapliga produktion under 1890-talet är uteslutande inriktad på nya tidens historia, litteratur- och konsthistoria. ”Ingenting av hans litteraturhistoriska medeltidsstudium har”, konstaterar Rolf Arvidsson med rätta, ”med en enda rad satt spår i Weibulls tryckta produktion före 1909”.⁷

I litteraturen om Lauritz Weibull har hans vetenskapliga produktion under 1890-talet, hans boklån och hans namn på anteckningslistorna för Henrik Schücks akademiska undervisning även gett upphov till åtskilliga andra slutsatser. Rolf Arvidsson säger sålunda, ”att den viktigaste omständighet, på vilken hans framställning bygger, är att Lauritz Weibull från början och länge var enbart litteraturhistoriker” och ”att ända fram till filosofie licentiatexamen var litteraturhistoria eller som det hette estetik samt litteratur- och konsthistoria hans huvudämne”.⁸ Det har även hävdats, ”att hans starka estetiska böjelser ursprungligen och länge hänvistat honom till litteraturhistorien, men att fadern, Martin Weibull, historieprofessorn, fört honom över till sitt fack”.⁹

Även dessa slutsatser torde vara förhastade. Med säkerhet kan sägas, att Lauritz Weibull aldrig, åtminstone aldrig på allvar haft tanke på att bli litteratur- eller konsthistoriker. Förklaringen till hans många större och smärre uppsatser från ungdomstiden är helt enkelt, att han var en uppslagsrik studerande och flitig arkivforskare. Under sin examensläsning i historia, litteratur- och konsthistoria fann han problem och förhållanden, som enligt hans mening krävde en närmare vetenskaplig behandling. Han skrev ett antal uppsatser om dessa. Men hans huvudämne var redan under denna tid inte litteraturhistoria. Säkra tecken härpå är att hans uppsatser från 1890-talet i stor utsträckning vilar på historisk forskning och har

⁷ Ibid., s. 304.

⁸ Ibid., s. 294, 296.

⁹ Ibid., s. 289.

en historisk inriktning. I åtskilliga av dem är denna inriktning helt övervägande. Fem av dem utgav Lauritz Weibull under den gemensamma titeln: Smärre historiska uppsatser. Lund 1897. Redan denna titel visar, att Lauritz Weibull själv inte från början och länge betraktat sig som enbart litteraturhistoriker. Även hans konsthistoriska uppsats vilar nästan helt på historisk forskning. "Den historiska bild, som Weibulls skrifter ger", skriver Gregor Paulsson, hans konsthistoriske efterföljare i behandlingen av samma ämne, "är så mångsidig och så tillförlitlig, att den stilistiska undersökningen med fullt säkra steg kunnat röra sig bland materialet".¹⁰ Andra omständigheter visar alldeles klart, att Lauritz Weibull betraktat historia som sitt huvudämne. Han förberedde redan vid mitten av 1890-talet, året efter han avlagt fil. kandidatexamen, sin docentavhandling i historia. Under sin forskningsresa till Paris 1895—1896 insamlade han källmaterial för denna. År 1897 utgav han "Smärre historiska uppsatser" och 1899 sin docentavhandling i historia. Vid samma tid förelåg i manuskript hans historiskt inriktade avhandling om bildhuggare och träsnidare. Något senare, 1902—1903, fick han kompetensförklaring till ena professuren i historia vid Uppsala universitet.

Lauritz Weibulls vetenskapliga produktion från 1890-talet visar att hans huvudämne under denna tid var historia. Hans skrifter behandlar olika ämnen från olika tider. Men ingen behandlar ämnen från medeltiden. Alla behandlar ämnen från nya tiden. Hans vetenskapliga intresse rörde under 1890-talet denna tid.

2

Ett skifte i Lauritz Weibulls vetenskapliga intressen faller under åren efter 1899.

Ett skifte av intressen är inte något märkvärdigt, än mindre något ovanligt i en vetenskapsmans liv. Ungdomstiden och dess vetenskapliga produktion med utflykter till nya tidens litteratur- och konsthistoria var slut. Skiftet kommer inte "plötsligt och oförberett", inte med ett slag. Medeltiden blir så småningom hans främsta historiska forskningsområde.

År 1899 blev den då 26-årige docenten e.o. amanuens i riksarkivet. I riksarkivet kom hans uppmärksamhet att inriktas på "Skånebrevsförteckningen", en registrering av över 4 000 brev och skrifter främst tillhöriga Lunds domkyrka och domkapitel, åtskilliga kyrkor och kloster i Skåne. "Skånebrevsförteckningen", som i stor utsträckning gällde medeltidsbrev, ledde till Lauritz Weibulls första arbete med ämne från medeltiden: Bibliotek och arkiv i Skåne under medeltiden. Lund 1901. Den ledde även till en utgåva av medeltida urkunder: Monumenta Scaniae historica, Lund 1900; Malmö 1901. Denna gav honom skärpt inblick i den skillnad i källvärde, som finns mellan urkunder och berättelser.

¹⁰ Paulsson, G., Skånes dekorativa konst, sid. 9.

Under följande år 1902—1905 vänder Lauritz Weibull emellertid åter sitt arbete till nya tiden. I början av år 1903 utnämndes han till landsarkivarie vid landsarkivet i Lund. Den tid, som organisationen av detta nya landsarkiv inte tog i anspråk, ägnade han åt att fullfölja sin 1902 avlidne fars åtagande att för Sveriges historia intill tjugonde seklet skriva delen om Carl X Gustaf. Samtidigt var det hans inte fullföljda avsikt att fortsätta och fullborda dennes avhandling Om "Mémoires de Chanut" i Historisk tidskrift 1887—1888. Ett litet utkast i hans efterlämnade papper vittnar härom. Denna inriktning på svensk 1600-talshistoria blev emellertid endast en kortvarig episod i Lauritz Weibulls forskning.

När arbetet om Carl X Gustaf var slutfört och han övergivit tanken att kritiskt behandla "Mémoires de Chanut", kom åter hans intresse för medeltidens historia i förgrunden. Han skrev Studier i Lunds domkyrkas historia. Lund 1906 och Ärkebiskop Birgers gudstjänststiftelse i kryptkyrkan i Lund. Lund 1906. Hans intresse för medeltidsforskning kommer också till synes i de forskningsresor, som han 1906 och 1907 företog till Lübeck. Från Lübecks statsarkiv hemförde han en rad avskrifter av medeltida handlingar, alla av ekonomiskt-historiskt slag. Ett annat uttryck fick detta intresse i att han uppmanade mig, som var sysselsatt med ett ämne från en senare tids historia, att fullfölja dessa forskningar i Lübecks statsarkiv.¹

Med full rätt har Lauritz Weibull själv skrivit att hans urkundspublikationer ledde hans intressen i riktning mot medeltiden. Det är emellertid värt lägga märke till att Lauritz Weibulls studier länge rörde bibliotek och arkiv under medeltiden, Lunds domkyrka och ekonomisk-historiska förhållanden. Hans vetenskapliga produktion berörde inte det medeltida litterära källmaterialet, varken Saxo, Snorre eller den övriga danska och isländska äldre litteraturen.

Ett skifte i hans medeltida intresse kom emellertid åren 1907—1908. Det litterära källmaterialet för Nordens äldre medeltidshistoria blev huvudämnet för hans vetenskapliga studium. Hans kritiskt litterär-historiska inställning trängde åtminstone för tillfället hans ekonomisk-historiska medeltidsintressen i bakgrunden.

Åren 1907—1908 skrev Lauritz Weibull uppsatsen Annalerne och Kalendariet fra Colbaz. Den lilla uppsatsen sysselsatte honom länge; han hade svårt att få den färdig. Det gällde att motbevisa en av tyska historiker framlagd teori om ett nu förlorat stort danskt annalverk, Annales Lundenses majores, och problemen krävde även studier av hela den äldre danska annallitteraturen. Han fördjupade sig i denna, dock utan något publicerat resultat.

Anledningarna till att Colbazannalerna blev föremål för hans undersökning är mig inte i allo bekant. Anledningarna torde emellertid närmast vara att söka i att annalerna och kalendariet från Colbaz är den äldsta i rent historiskt syfte till-

¹ Resultaten av dessa forskningar blev, fast publicerade långt senare, mina skrifter Lübeck och Skåne-marknaden. Lund 1922 och Lübecks sjöfart och handel på de nordiska rikena 1368 och 1398—1400. Scandia, Bd 32, 1966.

komna skriften i Danmark. Han torde haft i tankarna en kritisk framställning av den äldre danska historieskrivningen. Härför talar, att han samtidigt skrev en uppsats om Saxo och hans verk. Uppsatsen blev aldrig utgiven i tryck. Han fann den senare otillfredsställande och förstörde den. Uppsatsen om annalerna och kalendariet från Colbaz utgav han däremot 1909. Den är av grundläggande betydelse för studiet av den äldsta danska annallitteraturen. I den ”möter för första gången den ingående textkritiska interpretation och komparativa källanalys, som hädanefter skulle bli ett grunddrag i hans forskning”. (Sten Carlsson)

Lauritz Weibulls stora arbetsbörda som landsarkivarie vid det nyinrättade landsarkivet i Lund hade länge hindrat honom att helt ägna sig åt historisk forskning. Ett förordnande till professor i historia vårterminen 1909 gav honom tillfälle här till. Med hänsyn till hans inriktning på medeltidshistoria, från 1899, och på dansk historieskrivning under den äldre medeltiden, från 1907—1908, var det ingen tillfällighet, att han till ämne för sina föreläsningar valde Danmarks historia under den äldre medeltiden. Men det fanns även andra anledningar till hans ämnesval för sina föreläsningar och till hans fortsatta medeltidsforskning.

Johannes Steenstrups 2—4 Bog av Oldtiden og den ældre Middelalder i Danmarks riges historie, Oscar Montelius, Forntiden och Hans Hildebrands, Medeltiden i Sveriges historia intill tjugonde seklet hade utkommit resp. 1901—1904, 1903 och 1905. Böckerna var aktuella. Lauritz Weibull fann dem och även andra äldre och yngre framställningar av Nordens äldre medeltidshistoria i högsta grad otillfredsställande. Han klagade överljutt häröver. Han fann, som han själv skrivit, denna tids historia ”i ett tillstånd av nästan hopplös förvirring. Forskningen karakteriserades i första hand av bristande blick för betydelsen av en på objektiva grunder företagen värdesättning av källorna. Utan hänsyn varken till tiden för deras tillkomst, från vem de stammade eller till deras inbördes förhållande, gjorde man bruk av dem; efter fritt skön, med anläggande av mer eller mindre subjektiva, för ämnet främmande synpunkter, ofta av religiös eller nationell art, valde de olika författarna mellan källorna och med tillämpande av samma metod eller metodlöshet utmynnade deras framställningar i rakt motsatta resultat. Överensstämmelse rådde knappast mer än i en punkt. Med sällsynt enighet och utan förståelse för den utveckling ett historiskt stoff är underkastat lades i denna nordiska medeltidsforskning de yngre och yngsta källorna till grund för framställningen; dessas berättelser sammanjämkades och kombinerades så gott sig göra lät, och från denna utgångspunkt riktades under tummande och jämkande kritiken mot de äldre källorna, vilkas uppgifter utmönstrades eller underkastades förödande korrekationer.”²

Den inblick, som Lauritz Weibull genom de nämnda arbetena fått i den brist på modern kritik, som med något sällsynt undantag präglade den nordiska medeltids-

² Lauritz Weibull, *Historisk-kritisk metod och nutida svensk historieforskning*, s. 2.

forskningen, kom honom att ägna sina krafter åt det stora verksamhetsområde här förelåg. Ett fördjupat studium visade snart, att endast ett ytterligt radikalt tillväggångssätt kunde bringa reda i förvirringen, i den allt överväldigande massa av kombinationer, förmodanden, hugskott och ren dikt, som övervuxit och dolde den ofta obetydliga, men någorlunda säkra vetenskapliga kunskap, som stod att vinna.

Lauritz Weibull hade funnit ett nytt, stort verksamhetsfält för sin forskning. I den mån hans ämbetsmannaverksamhet lämnade honom tid — och denna var knapp — kom han under följande år att ägna sina krafter åt detta. Reaktionen mot den äldre nordiska historieskrivningen och ett 1907—1908 påbörjat och intensivt genomfört kritiskt studium av det litterära källmaterialet för den äldre medeltidens historia resulterade i boken *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000*, Lund 1911.³

3

Mycket få nordiska historiska arbeten har framkallat en så häftig vetenskaplig strid som Lauritz Weibulls *Kritiska undersökningar* och de uppsatser om *Dråpen i Roskilde i Knut den stores och Sven Estridsens tid*, om *Knut den stores skånska krig* och om *Rollo och Gänge-Rolf*, som han under samma tid utgav. Oppositionen riktade sig mot hans historiska metod. Man talade om en ny historisk metod, Lauritz Weibulls historiska metod. Han svarade i sin polemik, att "de kritiska principer, som han tillämpade, var långt ifrån nya; de hade sedan decennier tillbaka tillämpats både inom antikens historia och inom den utländska medeltids-

³ Även för mig blev denna Lauritz Weibulls forskning av betydelse. Vi diskuterade de problem, med vilka han var sysselsatt. En dag i slutet av mars eller i april 1909 kom han upp till mig och sade: Kan du inte lägga dina Lübeckstudier åt sidan. Ge dig i stället på Saxos berömda skildring av ärkebiskopsskiftet i Lund 1177. Jag läste den i går och det är bestämt något galet i den. Denna scen på mitt rum i Gråbrödersgatan och Lauritz ord har inristat sig i mitt minne. Jag följde min brors råd. Följande dag gick jag till universitetsbiblioteket och hade tur. Detta hade ärvt Lunds domkyrkas bibliotek och, så vitt jag kunde finna, hade universitetsbiblioteket förkovrat dess boksamling i kanonisk rätt endast med ett verk: Aemilius Friedbergs utgåva av *Corpus iuris canonici*. För mig blev detta avgörande. I detta verk hade för första gången i sin helhet tryckts påven Alexander III:s brev till ärkebiskop Eskil om dennes resignation och om utseendet av hans efterträdare. Brevet gav utgångspunkten för en kritik av Saxos skildring av ärkebiskopsstiftet som snart nog växte till en kritik av senare delen av hans verk.

Det nära vetenskapliga samarbete som min bror och jag inledde varade i 50 år till hans bortgång 1960. Vi diskuterade alla historiska problem, som vi skrev om, ibland pro et contra. Vi skilde i vår produktion inte skarpt mellan mitt och ditt. Så har t.ex. första kapitlet i min *Saxoavhandling* rönt inflytande från Lauritz Weibull och på samma sätt dennes "Svolderslaget" från mig. Samarbetet blev fruktbringande, inte minst på grund av vår av naturen något olika läggning. De första resultaten av detta samarbete förelåg samtidigt. År 1911 kom *Kritiska undersökningar*; samma år var jag färdig med min licentiatavhandling. Den omfattade de sista kapitlen i min senare publicerade *gradualavhandling om Saxo*.

forskningen . . . Det var naivt att tro på detta ridikyla påstående och klaga över min icke klart framställda eller till sina principer oomtvistliga kritiska metod”, skrev han.¹

Denna uppfattning är utan minsta tvivel riktig. Uppslaget till utvecklingen av den historisk-kritiska metoden hade närmast givits av Niebuhr i hans föreläsningar över Roms historia (1811—1813). Metodens vidare utveckling och tillämpning även på en senare tids historiska stoff hänför sig i första hand till Leopold von Ranke, vars ”Zur Kritik neuerer Geschichtsschreiber” från 1824 här gjorde epok, och till den krets av forskare, som slöt sig kring honom och kring utgivandet av Monumenta Germaniæ historica. Georg Waitz (1813—1886) är här ett av de främsta namnen.² Utan tvekan har Lauritz Weibull också rönt inflytande från Georg Waitz skrifter och från ett uttalande av denne, som han anför. Waitz skriver, att han en gång i sin ungdom hade idén att, med undanskjutande av de äldre källorna, skriva kejsar Otto den stores historia på grundval av krönikor, som lågo något hundratal år fram i tiden, och att han tänkte sig denna historia utstyrd med lärdomens hela apparat, fylld av talrika citat ur idel medeltida auktorer, men av beskaffenhet att icke ett enda faktum var riktigt.

Lauritz Weibulls uppgifter om den litteratur, från vilken han rönt inflytande vid utarbetandet av Kritiska undersökningar, är kortfattade. De torde behöva någon komplettering.

Som student hade Lauritz Weibull skaffat sig en mycket omfattande, solid lärdom i historia, litteratur- och konsthistoria. För två av dessa ämnen, historia och konsthistoria, behöll han hela livet ett intensivt intresse. Han brukade gärna anföra ett yttrande av Henrik Schück: ”Läs så stora kurser som du kan före licentiatexamen, sedan hinner du inte läsa mycket.” Det var ett klokt råd. Lauritz Weibull läste mycket i sin ungdom, men var efter sina akademiska examina ingen stor litteraturläsare. Han läste framför allt om och om igen historiska källor och arbeten, som stod i sammanhang med dessas tolkning och värdesättning.³ Han kunde de historiska källorna nära nog utantill.

Givetvis är det uteslutet att kunna ge en ens något så när fullständig registrering av Lauritz Weibulls läsning. Här endast några uppgifter om arbeten, som jag erinrar mig att vi för 60 år sedan ingående diskuterat och som varit inspirerande för hans forskning. Till dem hör Gustav Storms Kritiske bidrag til Vikingetidens Historie. Kristiania 1878. ”I ett och annat av sina arbeten, dock långt ifrån alla, har Gustav Storm”, skrev Lauritz Weibull i en av sina polemiska skrifter, ”gjort

¹ Lauritz Weibull, Historisk-kritisk metod och nutida svensk historieforskning, s. 2.

² Lauritz Weibull, Historisk-kritisk metod och nordisk medeltidsforskning, s. 1.

³ En lucka i Lauritz Weibulls litteraturkänedom var, egendomligt nog, att han inte kände C. A. E. Jessens bok Undersøgelse til nordisk Oldtidshistorie. København 1862, när han skrev Kritiska undersökningar. Först åtskilliga år senare lärde han känna denna bok.

sig till målsman för uppfattningar, som i varje fall tangerar eller i vissa punkter överensstämmer med mina.”⁴ Ytterligare hör till dessa arbeten åtskilliga uppsatser och avhandlingar om grekiska och romerska historieskrivare, vidare H. Delehayes, *Les légendes hagiographiques*, Kr. Erslevs Studier til Dronning Margarethes Historie från 1882, hans Unionsbrevet fra Kalmarmødet 1397 från 1889 och *Det stockholmske Blodbads Forhistorie* från 1891 samt M. Cl. Gertz Knud den heliges Martyrhistorie från 1907. I sin förstnämnda uppsats visade Kr. Erslev hur Margarethes erövring av Sverige genom segern i slaget på Falen 1389, vunnen av en dansk-svensk här under befäl av Henrik Parow, i senare svensk tradition och historieskrivning blivit en seger vunnen av den svenske riksmarsken Erik Kjörling. Utomordentligt litet kan hämtas från alla senare berättelser om denna händelse, blir Erslevs resultat av denna undersökning. I den sistnämnda uppsatsen har Gertz givit ett slående exempel på en traditionsutveckling. I de fyra äldsta källorna om Knut den heliges död i S:t Albans-kyrkan i Odense, den så kallade Odenselitteraturen, har steg för steg Kristi passionshistoria överflyttats på den danske helgonkungen. Ett århundrade senare framträder Knut den heliges död och liv i en helt ny inkarnation hos Saxo. Vidare har Lauritz Weibull rönt inflytande från olika avhandlingar och uppsatser i *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* och från olika arbeten i diplomatik, som han ofta studerade och som gav anledning till ingående diskussioner. Bland franska forskare hänvisar han själv i sina polemiska skrifter till Fustel de Coulanges, Langlois och Seignobos samt Ernest Renan. En bok, som vi ofta och gärna diskuterade, var Langlois och Seignobos, *Introduction aux études historiques*.

Främst har Lauritz Weibull emellertid inspirerats av sin fars avhandling *Om "Mémoires de Chanut"*, från 1887—1888, som han efter 1902 tänkte fortsätta och fullborda. Denna inspirationskälla har ofta förbisetts eller förnekats. Lauritz Weibull var emellertid en stor beundrare av denna avhandling. Den hör till de arbeten, som företecknar det källkritiska genombrottet i nordisk historieforskning, men som på den tiden inte fick många efterföljare. Knappast mer än Harald Hjærnes *Reformationsdagen i Vesterås 1527* från 1893 kan räknas till dessa. Båda riktade sin kritik mot berättande källor. Martin Weibull mot senare delen av *Mémoires de Chanut*, Harald Hjærne mot Peder Swarts berättelse om riksdagen i Vesterås 1527. Martin Weibull hade i sin avhandling uppvisat även den samtida traditionens otillförlitlighet. Den franske residenten i Stockholm *Sieur Picques* hade i sina depescher från Stockholm 1651—1654 tillskapat riksdagsbeslut, som aldrig fattats, tal, som aldrig hållits, och tillmätt enskilda personer en makt, som de aldrig haft. Dessa och andra uppfattningar hade godtagits i senare svensk historieskrivning. De hade här blivit föremål för en traditionsutveckling, som slutat i kärleksromaner. Detsamma gällde för berättelserna om *Monaldescos* avrättning i Fontaine-

⁴ *Lauritz Weibull, Historisk-kritisk metod och nutida svensk historieforskning*, s. 66.

bleau. Lauritz Weibull kände åtminstone delvis dessa berättelser och samlade själv under en forskningsresa till norra Italien diplomatiskt källmaterial för denna händelse. Här hade en frodig traditionsutveckling i historieskrivningen — i Voltaires *Le siècle de Louis XIV* — slutat med att avrättningen var ett mord: ”en kvinna, som avslutar ett galant äventyr med ett mord”. I romanerna hade den slutat med att Christina, ”en grym, hämndgirig barbarkvinna”, själv varit närvarande vid Monaldescos exekution. Med egen hand ger drottningen Monaldesco nådestöten. Traditionsutvecklingen är i båda fallen likartad den, som Lauritz Weibull i *Kritiska undersökningar* påvisar i den äldre nordiska medeltidslitteraturen.

4

Det nya i Lauritz Weibulls *Kritiska undersökningar* låg inte i själva de kritiska principerna. Detta påstående visar enbart hur främmande dåtidens ledande nordiska historieskrivning var för källkritisk forskning. Det nya låg i första rummet i de kritiska principernas tillämpning på en period av historien, som dittills legat utanför den kritiska forskningens område. Det låg även i att dessa principer tillämpades långt radikalare än tidigare skett i nordisk och utländsk historieforskning. Denna radikalism var, liksom den kanske något utrerade formen i *Kritiska undersökningar*, väl övervägd och betingad av den dåvarande situationen i nordisk historieforskning. Den blev, som avsett, en av orsakerna till den diskussion och strid som *Kritiska undersökningar* väckte. En annan orsak var att boken satte de nationella strängarna i dallring. Slaget på Fyrisvallarna, berättelserna om Jomsborg och jomsvikingarna, slaget vid ”Svolder” och dettas följder, slaget i Hjörungavåg och annat var för många kära fosterländska minnen.

De källkritiska metoderna i Lauritz Weibulls forskning var, som Sture Bolin framhållit, inte nya; de var snarare allmängods inom den historiska vetenskapen. Men utöver dessa metoders tillämpning på Nordens äldre medeltidshistoria fanns det även, som Rolf Torstendahl uppmärksammat i sin avhandling om *Källkritik och vetenskapssyn i svensk historisk forskning 1820—1920*, något annat i nordisk medeltidsforskning nytt i *Kritiska undersökningar* och i dessas följskrifter.

I tidigare forskning hade enstaka lösa förmodanden och subjektiva gissningar behandlats som var de likvärdiga vetenskapligt konstaterade historiska fakta och utan betänkande lagts till grund för historiska konstruktioner. Lauritz Weibull liksom jag reagerade häremot. Vi fann detta principiellt oriktigt och ansåg det vara huvudorsaken till den hopplösa förvirring, som rådde i äldre nordisk medeltidsforskning, hos P. A. Munch, A. D. Jørgensen, Johannes Steenstrup, Oscar Montelius, Hans Hildebrand och andra. Vi krävde som ett *conditio sine qua non*, om historien skulle kunna lyftas till vetenskap, en fastare avgränsning av det område, inom vilket den historiska konstruktionen äger berättigande. På samma gång krävde vi att regelbinda denna. Den historiska konstruktionen hade enligt vår

uppfattning endast och allenast att röra sig på grundval av källor, som visat sig vara vetenskapligt tillförlitliga och ur dem utvunna historiska fakta; den hade att röra sig på grundval av dessa fakta i deras fullständighet, icke i strid utan i genomförd överensstämmelse med dem; och själva den tankeoperation, genom vilken mängden av det historiskt vetbara stoffet konstruktivt ökas, hade att följa en sträng logiks strängaste lagar. Historisk forskning kan visserligen på denna väg inte alltid nå till att fastställa "wie es eigentlich gewesen". Den arbetar i regel endast på grundval av det skrivna källmaterialet och detta är för alla tidsperioder, även för de senaste, alltför obetydligt och bristfälligt härför. Historisk forskning kan aldrig nå längre än det användbara bevarade källmaterialet räcker. Men endast genom här skisserade förfaringssätt blir historia inte ett hypotesmakeri eller en roman. Den blir en vetenskap. Den framställning av sin rekonstruktion, som en historiker förmår ge, kan samtidigt göra historieskrivning till ett konstnärligt arbete.¹

Detta — att fastställa historiska fakta — var vid sidan av den historisk-kritiska metodens tillämpning på källmaterialet till den äldre nordiska medeltidens historia det nya i Lauritz Weibulls forskning.

5

I sin ovannämnda uppsats, Källkritisk radikalism och litteraturhistorisk forskning, gör Rolf Arvidsson gällande, att en tvär förvandling inträffat i Lauritz Weibulls författarskap omkring år 1909 och tiden närmast därefter. Lauritz Weibull framträder då "som medeltidshistoriker av sträng kritisk apparition". Detta intresse för medeltiden, skriver Rolf Arvidsson, "ter sig plötsligt och oförberett".¹ Själva har Lauritz Weibull gett uttryck för en rakt motsatt uppfattning. Han daterar sitt intresse i riktning mot medeltiden till tiden för utgivandet av *Monumenta Scaniae historica*, med andra ord ett årtionde tidigare, till tiden omkring år 1900. I den föregående framställningen har jag visat, att detta hans intresse för medeltiden väcktes under hans tjänstgöring i riksarkivet från och med 1899. Han skriver under den följande tiden åtskilliga avhandlingar och uppsatser med ämnen från denna tid; hans två forskningsresor 1906—1907 till Lübeck gäller samma tid och hans intresse kommer under åren 1907—1908 även att kritiskt inriktas på de litterära källorna till Danmarks äldre medeltidshistoria. När Lauritz Weibull i *Kritiska undersökningar* från 1911 framträder som "en medeltidshistoriker av sträng källkritisk apparition" är det inte "med en plötslighet som både förvånat och förbryllat", är det inte ett "plötsligt och oförberett intresse för medeltiden". En

¹ Lauritz Weibull, *Historisk-kritisk metod och nutida svensk historieforskning*, s. 69; Curt Weibull, *Sverige och dess nordiska grannmakter under tidigare medeltid*, s. 18.

¹ Scandia 1971, s. 289, 291—92.

naturlig utveckling har steg för steg, under många, delvis som alltid ogripbara inflytanden lett fram till Kritiska undersökningar.²

Den centrala punkten i Rolf Arvidssons uppsats är, att det torde vara möjligt ”att direkt utpeka förebilden för Lauritz Weibulls kritiska historieskrivning. Enligt mitt förmenande”, skriver han, ”kan Lauritz Weibulls källkritiska metod framför allt föras tillbaka på en enstaka, kraftig impuls mottagen vid en tidpunkt, som låg omedelbart före hans egen kritiskt vetenskapliga insats”. Rolf Arvidsson gör i sin uppsats gällande, att Weibull mottagit kraftiga och avgörande impulser från Joseph Bédier, *Les légendes épiques. Recherches sur la formation des chansons de geste*, och i tillämpliga delar i Kritiska undersökningar följt hans undersökningsmetod.³ På frågan om ”det kan ledas i bevis, att Lauritz Weibull verkligen studerat *Les légendes épiques*” erkänner Rolf Arvidsson emellertid, att ”svaret måste bli nej”.⁴

Rolf Arvidsson bygger sålunda även denna del av sin uppsats inte på fakta utan på allmänna överväganden och sannolikheter. Är dessa allmänna överväganden och sannolikheter väl grundade? Är resultatet hållbart?

Alltifrån 1909 hade Lauritz Weibull och jag ett livligt och nära samarbete. Vi arbetade med likartade ämnen, Lauritz med tysk och dansk-isländsk historieskrivning om Nordens historia omkring år 1000, jag med Saxo och övrig dansk historieskrivning om Danmarks historia från Sven Estridsens död till Knut VI (1074—1187). Vi brukade meddela varandra, om vi påträffat någon bok eller uppsats, som var av intresse för våra arbeten. Men jag kan inte minnas, att vi någon gång under tiden 1908—1911 talat om eller ens nämnt Joseph Bédiers arbete. Arbetet är epokgörande inom fransk litteraturhistorisk forskning. Men själv måste jag erkänna, att jag aldrig förrän i dessa sista dagar plöjt igenom de två första delarna av detta. Genom sin tyngande, hart när otroliga omständlighet och sin något koketta framställningsform är det enligt min uppfattning en föga fängslande läsning.⁵ Det ligger även i denna min obekantskap i yngre dagar med Joseph Bédiers arbete ett indi-

² Sture Bolin tror att Lauritz Weibulls intresse för den äldsta tiden hänger samman med de samtal, som han på Lunds historiska museum, på landsarkivet och vid privata sammanträffanden hade med historie-arkeologen Knut Stjerna. Det är riktigt, att Lauritz Weibull hade en hög uppskattning av Knut Stjerna. Deras historiska metod och vetenskapliga grundsyn var dock helt olika. Starkt kommer detta till synes i deras uppsatser om Erik den helige. Trots detta hade Lauritz Weibull öppen blick för det geniala hos Knut Stjerna. Denne blev emellertid förbigången vid utseendet av ny föreståndare för historiska museet i Lund 1904 och hade redan 1905 flyttat till Uppsala. Lauritz Weibulls och Knut Stjernas umgänge efter denna tid var tillfälligt och sparsamt.

³ Joseph Bédiers bok utkom 1908 och förelåg för studium på universitetsbiblioteket först i oktober samma år. En mindre del av denna bok är bl.a. även tryckt i *Revue des deux mondes*, mars—avril 1907.

⁴ Scandia 1971, s. 294, 307, 325, 335.

⁵ Däremot har jag i min avhandling om Saxo från 1915, sid. 126, för en specialfråga, Kung Erik Ejegod i Konstantinopel, använt, men inte i sin helhet läst, fjärde delen av Bédiers arbete, som utkom 1913.

cium för riktigheten av det i det föregående sagda. Hade Lauritz läst och tagit intryck av Joseph Bédiers *Les légendes épiques* åren 1908—1911 skulle även jag ha läst denna bok.

Givetvis kan emellertid mitt minne slå fel efter 60 år. Det vore helt naturligt. En närmare undersökning av förhållandet mellan *Les légendes épiques* och Kritiska undersökningar kan därför vara påkallad.

Enligt Rolf Arvidsson är ”närheten till Joseph Bédier i Kritiska undersökningar — trots de olikartade intentionerna — sakligt sett inte att ta miste på. Parallelliteten är genomgående och påtaglig redan i valet av tidsperiod. Det är nordisk hjälteålder Lauritz Weibull går att närmare undersöka, precis som Joseph Bédier den motsvarande franska”, säger Rolf Arvidsson.⁶

Det är riktigt, att de franska eposen skildrar den franska hjälteåldern. Deras historiska innehåll är ytterligt begränsat, ofta nog endast namnet på någon historisk person, i bästa fall någon rad med notiser från en gammal text. Men det är inte riktigt, att den tidsperiod, som Lauritz Weibull undersöker i Kritiska undersökningar, är den nordiska hjälteåldern. Tidsperioden är Nordens historia omkring år 1000. Huvudpersonerna i avhandlingen är de historiskt välkända nordiska härskarna, Harald Gormsen och Sven Tjugeskägg i Danmark, Olav Tryggvesson och jarlarna Hakon och Erik i Norge, Erik Segersäll och Olof Skötkonung i Sverige. Huvudhändelserna är också genomgående historiskt kända.

Det källmaterial, som Joseph Bédier och Lauritz Weibull undersöker, är också olikartat. Det franska är episka dikter, somliga på tiotusentals versrader, och skrivna av till namnet mestadels okända jongleurer, den tidens yrkesdiktare. Det tyska och dansk-isländska källmaterialet för tiden omkring år 1000 och senare är inte en anonym sagadiktning, en ”histoire poétique”. Med något undantag är det verk av historiker från 1000-, 1100- och 1200-talen. Dessa historiker är kända män, Adam av Bremen, Sven Ågesen, Saxo, Theodricus, Odd munk, Snorre och andra. Hos Saxo vilar denna historieskrivning i de senare delarna av hans verk på hela den äldre historiska och hagiografiska litteraturen och på av honom samlad muntlig tradition av ofta beståmbart ursprung. För de isländska historieskrivarna har de med händelserna samtida skaldeverserna varit en huvudkälla. Betydande delar av deras verk är endast parafrafer av dessa. En andra huvudkälla är den muntliga traditionen. Ofta anknyter även denna tradition till skaldeverserna, men dessas berättelser har under ständigt återberättande både omdanats och förvanskats. Adam av Bremens, Saxos, Snorres och flertalet övriga isländska verk är verk av lärda, ja kammarlärda historieskrivare, som levat och skrivit från senare hälften av 1000-talet in i 1200-talet. I princip har dessa följt samma arbetsmetoder, som långt in i nyaste tid, ja ännu i våra dagar, varit historieskrivningens: kompilation och fri kombination. Därjämte har de merendels gett fritt utlopp åt tendenser,

⁶ Scandia 1971, s. 317.

politiska, patriotiska och moraliska. Låt vara att den senare historieskrivning aldrig nått den konstnärliga utformning, som en Saxo och en Snorre i många stycken visar.

Den närmaste motsvarigheten till de franska hjälteposen är inte den tyska och dansk-isländska historieskrivningen om Nordens historia omkring år 1000. Den är att söka i den nordiska hjälteåldern sådan denna framställs i dikter och sagor om dennas hjältar, deras envig, krig och kärleksäventyr i den isländska och framför allt i Saxos poetiska forntidshistoria. Den möter i sagorna om Hamlet, om Frode, om Starkad, om Harald Hildetand och Sigurd Ring, om Brävallaslaget, om Ragnar Lodbrok och hans söner och i många andra dikter och sagor. Liksom Les légendes épiques betraktades denna sagadiktning länge som historiskt trovärdig. Men nordisk historieskrivning var mera kritisk än fransk litteraturforskning. Den behövde ingen Joseph Bédier. I all tysthet har denna sagadiktning försvunnit ur de historiska framställningarna.

Ytterligare skall enligt Rolf Arvidsson på en punkt finnas stora likheter mellan Les légendes épiques och Kritiska undersökningar. Han skriver: ”På samma sätt som Bédier fått de franska eposen att spegla 1100- och 1200-talens Frankrike med dess åtaganden i kyrkopolitiskt och allmänpolitiskt hänseende, speglar enligt Lauritz Weibull sagadiktningen och till dels även en historiker som Saxo i sina skildringar av 900-talets skandinaviska förhållanden djupare sett sin egen samtid, m.a.o. också här de ideal och ståndpunkter som kännetecknade slutet av 1100- och början av 1200-talen.”⁷ I sin strävan att söka likheter mellan Les légendes épiques och Kritiska undersökningar har Rolf Arvidsson här kommit att i Kritiska undersökningar inläsa något nära nog obefintligt. Så vitt jag kan finna, är sex avslutande rader i exkursen om Jomsborg och jomsvikingarna de enda, på vilka Rolf Arvidssons ord passar in. En och annan kan kanske mena, att det är en brist i Kritiska undersökningar, att Lauritz Weibull inte behandlat frågan i vad mån förhållanden under författarnas egen tid återspeglas i deras skrifter. Men Lauritz Weibull ansåg — delvis i motsats till mig — dessa och liknande slutsatser vara merendels osäkra. Han undvek dem medvetet. Han var även ute i andra ärenden i Kritiska undersökningar.

Ett av de resultat, som både Joseph Bédier och Lauritz Weibull vunnit i sina undersökningar är emellertid likartat. ”Liksom Joseph Bédier i de franska hjälteposen funnit ytterst svaga spår av historisk verklighet”, skriver Rolf Arvidsson, ”fann Lauritz Weibull i den norsk-isländska sagadiktningen och hos Snorre och Saxo samma spröda autentiska kärna.”⁸ Utan tvivel är denna iakttagelse riktig. Men man bör inte låta sig förvillas härav. Resultatet har vunnits genom olikartade historisk-kritiska metoder.

⁷ Ibid., s. 317, 322.

⁸ Ibid., s. 317.

I Joseph Bédiers arbete och bevisföring spelar traditionens växt och utveckling en oväsentlig roll. Helt naturligt. En litteratur, som utgör mellanled mellan de episka dikterna från 1100- och 1200-talen och de äldre ytterligt få namnen på och notiserna om historiska personer och händelser under merovingisk och karolingisk tid, existerar nära nog inte. Den metod, som Joseph Bédier i sin bevisföring tillämpar är en annan. Den anknyter till geografiska och topografiska iakttagelser.

Joseph Bédier hade uppmärksammat, att *les Chansons de geste* var utomordentligt väl underrättade i geografiskt och topografiskt hänseende. Läsaren ledes i dessa sånger ständigt in på vägar, som envist för fram till någon berömd kyrka eller berömt kloster eller till en helgongrav. Vid sidan av dessa resvägar vet dessa epos ingenting. Joseph Bédier sluter härav, att det var för att underhålla pilgrimer och korstågsfarare vid rastställena och locka dem till kyrkorna och kultplatserna, som dessa berättelser tillkommit. *Les chansons de geste* är under 1100- och 1200-talen i hög grad inspirerade av munkar och präster och skrivna av jongleurer, trouverer. Denna Joseph Bédiers insats innebar slutet för den teori, som i den franska medeltidsepiken såg produkten av en anonymt skapande folkfantasi. Joseph Bédier klarlade, att *les chansons de geste* inte var samtida med merovingerna och karolingerna, inte var någon "histoire poétique", utan tillkomna på 1100- och 1200-talen.⁹

Lauritz Weibull har i sina Kritiska undersökningar tillämpat historisk-kritisk metod på ett helt annat sätt än Joseph Bédier i *Les légendes épiques*. Det olikartade källmaterialet krävde detta. I Kritiska undersökningar är den geografiska tillkomstorten för källmaterialet utan betydelse. Det är i denna bok likgiltigt om Saxo skrivit i Sorö eller Lund och likaledes om Snorre skrivit på Island eller i Norge. Lauritz Weibull utgår i sina undersökningar från de äldsta källorna, i regel skaldedikterna. Han söker därefter klarlägga gången i traditionsutvecklingen i den historiska litteraturen och uppvisar hur denna steg för steg fört fram från det ursprungliga, mestadels rätt enkla faktum till en detaljerad och utsmyckad skildring. I den mån det var möjligt söker han uppvisa orsakerna härtill. Det intensiva arbete, som Lauritz Weibull sätter in härpå, har ingen motsvarighet hos Joseph Bédier. Lauritz Weibull stannade inte härvid. Han såg inte källmaterialet ur litteraturhistorisk synvinkel. Han var historiker. "För första gången applicerade han", som Arthur Stille med rätta sagt, "på den nordiska äldre medeltida historieskrivningen satsen, att i fråga om historisk sanning kommer det först och främst an på vad de samtida källorna vet och säger. Gentemot dessa får flera hundra år yngre historiska framställningar vika, de må var hur estetiskt framstående och intressanta som helst." Härav finns ingenting hos Joseph Bédier.

Det källmaterial, med vilket Joseph Bédier och Lauritz Weibull arbetade, var

⁹ Ibid., s. 309 ff.

olikartat. De metoder, som de använde, var likaledes olikartade. Rolf Arvidsson har i sin uppsats inte uppmärksammat detta.

I sin uppsats söker Rolf Arvidsson även, som han säger, ”konkret belysa likheten” mellan Joseph Bédiers och Lauritz Weibulls arbeten. Det sker med utgångspunkt från en av exkurserna i *Kritiska undersökningar: Jomsborg och jomsvikingarna*.¹⁰ I denna redogör Lauritz Weibull först för de olika uppgifterna om Jomsborgs grundläggning. De härrör från slutet av 1100-talet. Han övergår där-efter till en undersökning av vad den äldre litteraturen har att förmåla om de så kallade jomsvikingarna. I skildringen av de fyra huvudhändelser, som är knutna till deras historia, konstaterar han, omtalas i denna äldre litteratur inga jomsvikingar. Deras bragder tillskrivs i stället danskar, ödaner, danske svenner, nortmanni och slaver. Först i källor, som är 200 år yngre, övertar jomsvikingar dessas bragder. Författare efter författare, händelse efter händelse kan han följa hur å ena sidan slaver, å andra sidan danskar och nortmanni förvandlas till jomsvikingar. Lauritz Weibull sluter härav, att det Jomsborg och de jomsvikingar, som den danska och isländska litteraturen känner, aldrig har existerat. De tillhör romanlitteraturen, inte historien.

Det är självfallet, något som Rolf Arvidsson inte uppmärksammar, att en metod som denna aldrig tillämpats eller ens kunnat tillämpas av Joseph Bédier. Källmaterialet härför fanns inte i den litteratur, som han behandlade. Rolf Arvidsson refererar utförligt exkursen om Jomsborg och jomsvikingarna. Men när det gäller en jämförelse med Joseph Bédiers arbete lämnar han huvuddelen av denna å sido. Och med rätta. Det finns i denna ingen likhet varken i fråga om källmaterial eller historisk-kritisk metod med *Les légendes épiques*.¹¹ I stället stannar han inför en reflektion på sex rader, med vilken Lauritz Weibull avslutar exkursen: Den tidpunkt, senare hälften av 1100-talet, heter det i dessa sex rader, då de danska vikingarna lokaliserades till Jomsborg, sammanfaller med den, då Absalon förde här och flotta till seger mot slaverna och jämnade murarna kring deras stad Julin med marken. Vid samma tid flyttade sagamännen slaget i Öresund till Svolder.

”Detta strängt historisk-kritiska betraktelsesätt”, säger Rolf Arvidsson, ”har stora likheter med det Bédier tillämpat på de gammalfranska nationaleposen.” Som exempel härpå anför han, att Joseph Bédier kan leda i bevis att legenden om

¹⁰ *Ibid.*, s. 320.

¹¹ Rolf Arvidsson tillägger i detta sammanhang: ”Läsaren av *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000* kan inte undgå att frapperas av den omsorg Lauritz Weibull ägnar lokaliseringen av det litterära källmaterial, däri inräknat också medeltidens historieverk, hur han söker finna platsen och tidpunkten utifrån vilka sagomännen och Saxo skrev sina historiska skildringar.” *Scandia* 1971, s. 324. Även detta skall väl visa, att Joseph Bédiers arbete varit förebilden och givit impulsen till *Kritiska undersökningar*. Det är riktigt, att den tidpunkt då isländarna och Saxo skrev ägnas stor omsorg i *Kritiska undersökningar*. Det påkallas av den metod som användes. Men lokalisering av det litterära källmaterialet och platsen utifrån vilken historikerna skrev, förekommer endast i sådana för avhandlingen betydelselösa uppgifter som exempelvis att Adam skrev i Bremen och Flodoard i Rheims.

Karl den stores erövring av Bretagne tillkommit på initiativ av kyrkans män i ärkebiskopsstiftet Dol och är intimt förknippad med en på jongleurernas tid aktuell kyrkopolitisk strid mellan ärkebiskopsstiften Dol och Tours.¹² Parallellen är långsökt. Det må vara tillåtet betvivla, att Lauritz Weibull haft denna eller någon annan kyrkopolitisk strid till förebild eller rönt en kraftig och avgörande impuls från dessa för sin reflektion. Det behövdes sannerligen inte någon förebild eller impuls för den som kände Saxos berättelser om Absalons många vendertåg för att göra den enkla reflektion, med vilken Lauritz Weibull avslutade sin exkurs.

Skulle Lauritz Weibull verkligen haft någon förebild för denna reflektion, hade han emellertid inte behövt gå över ån för att hämta vatten. ”Detta strängt historiska betraktelsesätt” är nämligen rakt inte, som Rolf Arvidssons resonemang förutsätter, något nytt och för Joseph Bédier originellt. Långt före den tid, då dennes bok *Les légendes épiques* tillkom, hade man i nordisk historieskrivning uppmärksammat, att med historieskrivarna samtida förhållanden haft inflytande på deras framställningar av en äldre tids historia. Redan 1878 finner man detta betraktelsesätt i Gustav Storms *Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie*. Han belyser det med exempel hämtade från Saxos och Valdemarernas tid, men även från *les chansons de geste*. Han klarlägger, att jongleurerna på Karl den store överfört händelser och bragder från sin egen samtid, från Englands erövring 1066, från saracenernas fördrivande från Syditalien och Sicilien, ja från korstågen. Denna uppfattning var under början av 1900-talet åtminstone i nordiska historiker-kretsar allmänt erkänd.¹³

Det torde av det här sagda framgå, att Rolf Arvidsson inte lyckats konkret belysa någon likhet mellan Joseph Bédiers *Les légendes épiques* och Lauritz Weibulls *Kritiska undersökningar*.

¹² Scandia 1971, s. 320—324.

¹³ En Begivenhed kan kun faa Liv i Sagnet, naar den bæres frem af beslægtede Stemninger i Samtiden, men denne kan kun bevare Sagnet, naar dette uvilkaarligt under den poetiske Behandling omformer sig efter de følgende Tiders Forestillinger. Sagnene om Karl den store, den mægtige Erobrer, kunde fæste Rod i et krigersk og uroligt Folk som Frankerne, men de omdannede sig uvilkaarligt efter dette Folks senere Historie: da de franske Normanner i 1066 erobrede England, omdigtede de Sagnene om Karl derhen, at ogsaa han under St. Peters Fane havde erobret England (Rolandssangen); da de lidt senere fordrev Saracenerne (de afrikanske Maurer) fra Syditalien og Sicilien, maatte ogsaa Karl være Franskmandenes Forgjænger her (Le roman d'Aspremont), og da Korstogene begyndte, blev Karl Fører for det ”første” Korståg: overalt var Sagnhelten Karl Franskmandenes store Forbillede, hvis Bedrifter Samtiden aldrig kunde naa, fordi de altid voxte med Samtidens Fremskridt. Og saaledes gaar det overalt og til alle Tider: Sagnhistorien, ja om man vil den begyndende Historieskrivning, skaber altid Fortiden i Nutidens Billede, idet den forestiller sig Fortidens Begivenheder som en større og herligere Udgave af Nutiden og tænker sig Fortiden optaget af de samme Interesser, som fængsler Nutiden. *Gustav Storm*, *Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie*, s. 28, 29, 87. Samma uppfattning återfinns hos så konservativa forskare som *Axel* och *Jörgen Olrik* i skrifter från samma år som *Kritiska undersökningar*.

Dock: låt oss göra en efterprövning av de här vunna resultaten. Låt oss ett ögonblick anta, att Lauritz Weibull verkligen läst *Les légendes épiques* och att jag är illa underrättad. Frågorna blir då: Finns det något i *Les légendes épiques*, som Lauritz Weibull inte kände från annan av honom bevisligen läst och använd litteratur? Finns det något i *Les légendes épiques*, som kan ha varit av betydelse för honom, när han skrev *Kritiska undersökningar*? Frågorna har starkt intresserat mig. Det har synt mig vara av visst värde, om man kunde finna nya inspirationskällor till en så omtalad och omskriven bok som *Kritiska undersökningar*.

Les légendes épiques är från en historikers synpunkt sett inte något i djupare mening originellt arbete. Sådana arbeten tillhör sällsyntheterna i humanistisk vetenskap. Joseph Bédier har, som han själv säger, haft en föregångare i österrikaren Ph.-Aug. Becker. "Ce qui est sûr, c'est que ses travaux ont précédé les miens de dix ans et que j'en ai largement profité", skriver han i företalet till *Les légendes épiques*. Redan tidigare hade tysk historisk forskning börjat öva inflytande på fransk. En av de forskare, som var starkt influerad av denna, var ingen mindre än Ernest Renan. Han talar i sina "Souvenirs d'enfance et de jeunesse" om "la grande rénovation que l'Allemagne opérait dans presque toutes les sciences historiques" och om "l'habitude de la critique des textes et de la méthode historique". Tysk forskning och dess kritisk-historiska metod var av avgörande betydelse för Renans utveckling. "Ma foi a été détruite par la critique historique, non par la scolastique ni par la philosophie", skriver han. Joseph Bédier var själv filolog, inte litteraturhistoriker, och tillhörde de franska forskare, som med Gabriel Monod, grundaren av *Revue historique*, i spetsen liksom Renan högt uppskattade och värdesatte tysk och österrikisk forskning. Under inflytande från denna började de redan under årtiondena före år 1900 tillämpa dess historisk-kritiska metoder. Fransk historisk-skrivning hade, som Gabriel Monod en gång framhöll, länge stått främmande för dessa. Det nya i Joseph Bédiers arbete var att han med framgång tillämpade dessa metoder på ett område och ett källmaterial, som hittills i fransk forskning var oberörda av dessa. Lauritz Weibull gjorde detsamma i svensk forskning. Men jag kan inte, trots alla försök i motsatt riktning, finna annat än att de ställda frågorna måste besvaras nekande. De källkritiska principer, som låg till grund för *Kritiska undersökningar*, hade klarlagts och tillämpats i historisk forskning långt innan Joseph Bédiers *Les légendes épiques* utkom. Allt av betydelse, som Lauritz Weibull kunnat inhämta från *Les légendes épiques* fanns redan i den av honom veterligen lästa och använda vetenskapliga litteraturen. Rolf Arvidsson har — i likhet med många andra — betraktat det källkritiska momentet som det avgörande nya i Lauritz Weibulls metod. Utan tvivel tillämpade han de källkritiska reglerna mera radikalt än sina samtida. Men något metodiskt nytt innebar denna del av hans arbete inte.

Det nya och originella hos Lauritz Weibull låg, som här tidigare framhållits, i de krav han ställde på den historiska rekonstruktionen. Denna hade enligt hans

mening endast att arbeta på grundval av såsom säkra ur källmaterialet utvunna fakta. Av denna nya och originella uppfattning finns inte ens minsta spår i *Les légendes épiques*. Helt naturligt. Joseph Bédiers inriktning sådan den framträder i *Les légendes épiques* är filologens och litteraturhistorikerns. Han ställde som sitt mål att ge en förklaring till hur *les chansons de geste* tillkommit och fastställa tiden då de diktats. Lauritz Weibulls inriktning var historikerns. Han ställde som sitt mål att skapa en säkrare grundval för framställningen av Nordens historia omkring år 1000.

Rolf Arvidsson har, som här tidigare sagts, ställt frågan om det kan ledas i bevis att Lauritz Weibull verkligen studerat *Les légendes épiques*. Hans svar på frågan är nej. De allmänna överväganden och sannolikheter, som han anfört för ett jakande svar på sin fråga, har visat sig vara illa grundade. Resultatet är ohållbart. Skada: ty det skulle onekligen ha ökat vår kunskap, om man till de vetenskapliga arbeten, som vederligen varit inspirationskällor till Lauritz Weibulls *Kritiska undersökningar* även kunnat lägga filologen Joseph Bédiers inom litteraturhistorien banbrytande verk.

6

Ännu en fråga återstår. Den gäller inte *Kritiska undersökningar*. Den gäller den metod, som möter i *Les légendes épiques*.

I de angrepp, som riktades mot *Kritiska undersökningar*, gjordes gällande, som här förut framhållits, att Lauritz Weibull infört och tillämpat en ny historisk-kritisk metod. Rolf Arvidsson gör sig till målsman för samma uppfattning beträffande Joseph Bédier. Uppfattningen är en huvudpunkt i hans uppsats. Han skriver: "Bédier avlivade alltså den gängse teorien om uppkomsten av *les chansons de geste*, men han lanserade ingen ny teori i dess ställe. Han gjorde i det läge forskningen befann sig något viktigare än så: han skapade en ny metod, en historisk-kritisk metod, i och med att han på ett rent empiriskt och odogmatiskt sätt visade hur man skulle närma sig och identifiera ett källmaterial." I slutet av sin uppsats vidgar Rolf Arvidsson betydelsen av Joseph Bédiers arbete: "Resultatet av denna undersökning", skriver han, "torde i viss mån förändra den historiografiska bilden av den moderna källkritiska historieskrivningens framväxt. De resonemang som förts i samband med införandet av historisk-kritisk metod inom svensk och nordisk historieforskning — och inte minst gällande Lauritz Weibulls insats — har inte träffat rätt därför att bakgrunden inte ordentligt klarlagts... Det var m.a.o. Bédier som befriade litteratur- och historiestudiet från romantisk spekulation och därmed inledde en ny vetenskaplig era... det är han (Joseph Bédier) som angett grundprinciperna för uppfattningen av det för tidigare forskning så svårbemästrade litterära traditionsstoffet och drivit tvivlet på de litterära texternas historiska sanningshalt så långt och med så starka skäl att ingen efter honom vågat återgå

till någon s.k. traditionslinje inom medeltidsstudiet om också motståndet på sina håll blev både häftigt och uthålligt.”¹

Denna Rolf Arvidssons uppfattning är historiografiskt revolutionerade. Mig veterligt är det första gången, som Joseph Bédiers *Les légendes épiques* för historisk forskning tillskrives denna epokgörande betydelse. Uppfattningen har möjligen giltighet för litteraturhistoria. Det förefaller sannolikt. Men den har inte giltighet för historisk forskning. Lika litet som en ledande historieskrivning i Sverige och Danmark en gång menade, att Lauritz Weibull skapat och i Kritiska undersökningar tillämpat en ny historisk metod, har Joseph Bédier i *Les légendes épiques* skapat och tillämpat en dylik. När denna i historisk vetenskap epokgörande metod tillskrevs Lauritz Weibull, kallade han det ”ett ridikylt påstående”. Rolf Arvidsson framför det nu återigen men för en ny forskare, Joseph Bédier. Det sker, när det gäller historia, utan bevisföring och grundar sig inte på något studium av historisk forskning av tidigare datum. Som även av denna uppsats torde framgå, fanns den historisk-kritiska metoden och hade tillämpats i historia redan långt före den tid, då Joseph Bédier skrev. En bekräftelse härav har givits av Ferdinand Lot, den främste kännaren av Joseph Bédiers verk, i en recension i tidskriften *Romania*.

Ferdinand Lot var en av Joseph Bédiers vänner och hade under fyra år oavlätligt, dag för dag, följt dennes undersökningar av *les chansons de geste* och med honom diskuterat alla fakta och idéer i hans arbete.² Ferdinand Lot skriver i sin vänrecension: ”L’auteur (Joseph Bédier) nous a apporté plus que des faits, plus que des théories, une méthode. Chose piquante, cette méthode, c’est la méthode historique, qui consiste à expliquer les œuvres par le milieu où ils plongent — en l’espèce de XIe et XIIe siècles. Et il est curieux que ce soit un philologue qui a eu l’idée de l’appliquer.”³

Enligt Ferdinand Lot har Joseph Bédier inte skapat ”en ny metod, en historisk-kritisk metod”. Han säger något helt annat: Joseph Bédier har enligt honom, ”nog så pikant”, endast på ett av litteraturhistoriker länge diskuterat ämne tillämpat historisk metod. Denna består i att förklara verken ur den milieu, i vilken de har sitt ursprung — i föreliggande fall de 11. och 12. århundradena. Samtidigt riktar Ferdinand Lot ett hugg mot de franska litteraturhistorikerna: ”Sällsamt, att det är en filolog som har haft idéen att tillämpa historisk-kritisk metod.” De franska litteraturhistorikerna var ännu 1908 — liksom de svenska under ledning av Henrik Schück — främmande för den historisk-kritiska metoden. Åtskilliga, med René Pintard, författaren till *Le libertinage érudit dans la première moitié du XVIIe siècle*, i spetsen, är det ännu.

¹ Scandia 1971, s. 312, 332.

² *Joseph Bédier*, a.a., s. 16.

³ *Romania*, 42, 1913, s. 598.

7

När två arbeten är beroende av varandra kan detta praktiskt taget alltid spåras. Samma ord, uttryck, satskonstruktioner och framställningssätt förräder beroendet. Även om Rolf Arvidsson inte själv sagt det, skulle det exempelvis vara lätt konstatera, att han för sin uppsats använt Ferdinand Lots recension i Romania av Joseph Bédiers arbete. Likheter av detta slag mellan *Les légendes épiques* och *Kritiska undersökningar* söker man förgäves. Det finns inga. I själva verket är de två arbetena i sin stilistiska utformning och i sitt framställningssätt så olika som gärna tänkbart. De är karaktäristiska för två olika, särpräglade och originella forskarpersonligheter. Om deras arbeten säger Rolf Arvidsson med rätta följande: ”*Les légendes épiques* utmärkes av ett svällande omfång, en omständlig redovisning av materialet, ett tålmodigt framläggande av argument och motargument. *Kritiska undersökningar* däremot av sitt starkt koncentrerade format, som inte lämnar plats för någon diskussion om vetenskapens tidigare ståndpunkt, bara kärvt noterar, vari dess brister består.”¹

Lika litet finns det någon likhet mellan det källmaterial, som är föremål för Joseph Bédiers och Lauritz Weibulls kritiska undersökning. I *Les légendes épiques* är detta stora episka dikter. I *Kritiska undersökningar* är det runstenar, skaldepdikter och en sentida historieskrivning. Kritiken av detta källmaterial föres i de två arbetena efter olika linjer. I *Les légendes épiques* är geografiska och topografiska iakttagelser den kritiska huvudlinjen. De väsentliga slutsatserna vilar på dessa. Traditionsutvecklingen är i den ringa mån den finns ett sekundärt moment i bevisföringen. I *Kritiska undersökningar* spelar geografiska och topografiska iakttagelser ingen roll. Traditionsutvecklingen dominerar. Ett slående exempel på denna olikhet lämnar — i motsats mot vad Rolf Arvidsson anser — en jämförelse mellan den bevisföring, som ligger till grund för Lauritz Weibulls exkurs om Jomsborg och jomsvikingarna och den av Joseph Bédier i hans arbete tillämpade.

Alla bevis och säkra indicier saknas för att Lauritz Weibull känt och rönt inflytande från Joseph Bédiers verk när han arbetade med *Kritiska undersökningar*.

8

Kritiska undersökningar har tillkommit oberoende av *Les légendes épiques*. Båda böckerna har utarbetats vid ungefär samma tid, omkring år 1910. Förklaringen är att söka i den utveckling, som historisk forskning nått vid denna tid. Historisk-kritiska metoder var under slutet av 1800-talet på väg att bli i eminent mening allmängods inom historisk forskning. Detta inte minst genom Ernst Bernheims *Lehrbuch der historischen Methode* och Langlois-Seignobos *Introduction aux études historiques*. Båda dessa metodböcker var under början av 1900-talet hög-

¹ Scandia 1971, s. 316.

aktuella. Bernheims bok, som härrörde från 1889, utkom 1908 i sin femte och sjätte upplaga, Langlois och Seignobos, som härrörde från 1898, i sin tredje upplaga 1905. Deras författare var målsmän för vad man på den tiden kallade ”moderna” forskningsmetoder. Böckerna och de delvis skilda uppfattningar i dem diskuterades ivrigt. Mången yngre forskare fick genom dem och andra böcker och uppsatser, som behandlade kritiska historiska spörsmål, ögonen öppna för de nya och lysande resultat, som stod att vinna genom tillämpning av de ”moderna” metoderna på olika områden. Runt om i Europa fanns forskare, som häftigt reagerade mot en äldre, som de menade, föråldrad historisk forskning. Det rådde en mäktig humanistisk forskningsglädje, nära nog en upprorsstämning mot en äldre forskning. Det var en fröjd att leva i dessa brytningstider inom historisk forskning, att själv skriva om Saxo och vara med om när Lauritz skrev om Nordens historia omkring 1000. Vi skrev båda stridsskrifter — jag om Saxoforskning och Lauritz om historisk kritisk metod —, i vilka vi energiskt hävdade vår uppfattning gentemot en äldre forskning. Mången glädde sig i dessa tider åt de ord, i vilka Anatole France gav uttryck åt den stämning som rådde: *Les vieillards tiennent beaucoup trop à leurs idées. C'est pourquoi les naturels des îles Fidji tuent leurs parents quand ils sont vieux. Ils facilitent ainsi l'évolution, tandis que nous en retardons la marche en faisant des académies.*

Lauritz Weibull

Der Durchbruch der quellenkritischen Methode in der nordischen Mittelalterforschung

Der zentrale Punkt in Rolf Arvidssons Aufsatz ist, zu zeigen, dass Lauritz Weibull (1873—1960) von Joseph Bédiers *Les légendes épiques* starke und entscheidende Anregungen empfangen hat und dass er in zutreffenden Teilen seiner Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000 Bédiers Untersuchungsmethode gefolgt ist. Rolf Arvidsson gibt jedoch zu, dass die Frage, ob „es bewiesen werden kann, dass Lauritz Weibull die *Légendes épiques* wirklich gelesen hat, mit Nein beantwortet werden muss“.

„Der wichtigste Umstand“, auf den Rolf Arvidsson seine Darstellung gründet, ist der, „dass Lauritz Weibull anfänglich und lange nur Literaturgeschichtler war“ und „dass er bis zur Ablegung seines letzten akademischen Examens (1899) Literaturgeschichte als Hauptfach hatte“. Diese Auffassung ist nicht haltbar. Schon 1895—1896 bereitete Lauritz Weibull seine Abhandlung für eine Dozentur in Geschichte vor. Quellenmaterial dafür sammelte er während eines Studienaufenthaltes in Paris, später auch in Stockholm. Im Jahr 1897 veröffentlichte er Smärre historiska uppsatser und 1899 seine Dissertation für die Dozentur in Geschichte (*De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Frankrike 1629—1631*). Lauritz Weibulls Hauptfach während seiner Studienzeit war Geschichte, nicht Literaturgeschichte.

Rolf Arvidsson macht in seinem Aufsatz auch geltend, dass um 1909 „plötzlich und unvermutet“ eine Wandlung in Lauritz Weibulls Produktion eingetreten sei. Zu diesem Zeitpunkt tritt er „als Mittelalterhistoriker einer streng quellenkritischen Richtung“

hervor. Lauritz Weibull selbst vertrat eine andere Auffassung. Er datierte den Beginn seines Interesses für das Mittelalter in die Zeit des Erscheinens der *Monumenta Scaniae historica*, somit in die Zeit um 1900. Sein Interesse für das Mittelalter kam während der folgenden Jahre in einer Anzahl Schriften und in Forschungsreisen nach Lübeck — 1906 und 1907 — zum Ausdruck. In den Jahren 1907—1908 widmete er sich unter kritischer Prüfung dem Studium der literarischen Quellen zu Dänemarks frühmittelalterlicher Geschichte. Die ersten Ergebnisse dieser Forschung lagen in der Schrift *Annalerna och kalendariet från Colbaz* und in einem nie veröffentlichten Aufsatz über Saxo und sein Werk vor. Gleichzeitig kam er zu der Erkenntnis, dass die vorhandenen Darstellungen der Geschichte des frühen nordischen Mittelalters äusserst unbefriedigend waren. Eine starke Reaktion hierauf und ein intensiv durchgeführtes Studium des literarischen Quellenmaterials führte 1911 zu dem Buch *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000*.

Rolf Arvidsson hat seine Darstellung von Lauritz Weibulls Entwicklung als Wissenschaftler auf Wahrscheinlichkeiten und allgemeinen Erwägungen aufgebaut, nicht auf Tatsachen. Das Ergebnis ruht auf mangelhaftem Grund. Dasselbe gilt für seine Auffassung, dass Lauritz Weibull Anregungen von Joseph Bédiers *Les légendes épiques* empfangen hätte.

Von 1909 ab bestand zwischen meinem Bruder Lauritz und mir eine lebhaft und enge Zusammenarbeit, aber ich kann mich nicht entsinnen, dass wir in den Jahren 1909—1911 über Joseph Bédiers Arbeit gesprochen oder sie zumindest erwähnt hätten. Natürlich kann sich mein Gedächtnis nach 60 Jahren täuschen. Eine Untersuchung über das Verhältnis zwischen *Les légendes épiques* und *Kritiska undersökningar* kann deshalb erforderlich sein.

Rolf Arvidsson führt etliche Gründe dafür an, dass „man in der Annahme einer rein sachlichen Beziehung zwischen Joseph Bédiers Arbeit und *Kritiska undersökningar* nicht fehleht“. Keiner der angeführten Gründe ist jedoch tragfähig. So sind die Zeitabschnitte, die Joseph Bédier und Lauritz Weibull untersuchen, nicht dieselben, das Quellenmaterial ist verschiedenartig, und die Ergebnisse werden mit verschiedenen Methoden erreicht. Ausgehend von einem Exkurs in *Kritiska undersökningar* über die Jomsburg und die Jomswiker, will Rolf Arvidsson die Ähnlichkeit zwischen Joseph Bédiers und Lauritz Weibulls Arbeiten „konkret beleuchten“. Aber auch das gelingt ihm nicht. Im Hauptteil des Exkurses ist keine Ähnlichkeit mit den *Légendes épiques* vorhanden, weder was das Quellenmaterial noch was die historisch-kritische Methode betrifft.

Um die gewonnenen Ergebnisse nachzuprüfen, kann man die beiden folgenden Fragen stellen.

1. Enthalten die *Légendes épiques* etwas, was Lauritz Weibull nicht bereits durch von ihm erwiesenermassen gelesene und angewandte Literatur bekannt war? 2. Enthalten die *Légendes épiques* etwas, was bei der Ausarbeitung der *Kritiska undersökningar* für ihn von Bedeutung gewesen sein kann? Beide Fragen müssen mit einem bestimmten Nein beantwortet werden.

Rolf Arvidsson betrachtet das quellenkritische Moment als das Entscheidende an Lauritz Weibulls Methode. Etwas methodisch Neues bedeutet dieser Teil seiner Arbeit indessen nicht. Das Neue und Originelle bei Lauritz Weibull besteht darin, dass seiner Meinung nach die historische Konstruktion nur mit solchen aus dem Quellenmaterial gewonnenen Fakten zu arbeiten hätte, die als sicher erwiesen werden könnten. In den *Kritiska undersökningar* versucht er, diese festzustellen. Von einer solchen Auffassung ist in den *Légendes épiques* nicht die Spur vorhanden.

Alle Beweise und sichere Indizien dafür, dass Lauritz Weibull unter dem Einfluss von

Joseph Bédiers Werk gestanden hätte, als er an seinen Kritiska undersökningar arbeitete, fehlen.

In einem abschliessenden Kapitel schreibt Rolf Arvidsson, dass „das Ergebnis seiner Untersuchung in gewissem Masse das historiographische Bild von der Entstehung der modernen quellenkritischen Geschichtsschreibung verändern dürfte“. Er behauptet, dass Joseph Bédier „eine neue Methode schuf, eine historisch-kritische Methode“ und „eine neue wissenschaftliche Ära einleitete“. Die Auffassung ist historiographisch revolutionierend. Möglicherweise hat sie Gültigkeit für die Literaturgeschichte, nicht jedoch für die Geschichte. Die historisch-kritische Methode war schon lange vor Joseph Bédier bekannt und angewandt worden.